

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(3): 319-340.

DOI:[10.26677/TR1010.2023.1186](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1186)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Bolu'nun Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Tutumlarına Göre İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖDEMİŞ, Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gümüşhane, e-posta: mrodemis@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3636-8344>

Öz

Bu araştırmanın amacı, Bolu'nun sürdürülebilir turizm gelişim düzeyinin yerel halkın tutumlarına dayanarak incelenmesidir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmış olup, veriler Bolu yerel halkından elde edilmiştir. Katılımcılardan toplanan veriler, öncelikle geçerliliği ve güvenilirliği açısından değerlendirilmiştir. Ardından faktör analiziyle belirlenen çevresel sürdürülebilirlik, sosyal maliyetler, ekonomik faydalar, toplumsal katılım ve uzun vadeli planlama boyutlarının katılımcıların yaş, cinsiyet, gelir, medeni durum, eğitim durumu ve mesleklerine göre farklılaşp farklılaşmadığı T-Testi ve ANOVA testiyle incelenmiştir. Sonuç olarak araştırmada; sürdürülebilir turizm gelişimi değişkeni kapsamında yer alan boyutlardan bazılarının Bolu yerel halkının yaş, cinsiyet, gelir, medeni durum, eğitim durumu ve mesleklerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada, turizmin mevcut etkileri ve gelecekteki eğilimlere göre ortaya çıkabilecek olası etkileri ile ilgili turizm paydaşlarının bilinçlendirilmesi ve bu gelişmelere hazırlıklı olmayı sağlayacak planlamaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm Gelişimi, Yerel Halk, Bolu.

Makale Gönderme Tarihi: 21.01.2023

Makale Kabul Tarihi: 14.03.2023

Önerilen Atıf:

Ödemiş, M. (2023). Bolu'nun Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Tutumlarına Göre İncelenmesi, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(3): 319-340.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(3): 319-340. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1186](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1186)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**Investigation of Bolu's Sustainable Tourism Development According to the
Attitudes of Local People**

Assistant Prof. Dr. Murat ÖDEMİŞ, Gümüşhane University, Faculty of Tourism, Gümüşhane, e-mail: mrodemis@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3636-8344>

Abstract

The aim of this research is to examine the sustainable tourism development level of Bolu based on the attitudes of the local people. A questionnaire was used as a data collection tool in the research, and the data were obtained from the local people of Bolu. The data collected from the participants were first evaluated in terms of validity and reliability. Then, whether the dimensions of environmental sustainability, social costs, economic benefits, social participation and long-term planning, determined by factor analysis, differ according to the age, gender, income, marital status, education level and occupation of the participants, were examined by T-Test and ANOVA test. As a result, in the research, it has been determined that some of the dimensions within the scope of the sustainable tourism development variable differ according to the age, gender, income, marital status, education level and occupation of the local people of Bolu. In this research, it is recommended to raise awareness of tourism stakeholders about the current effects of tourism and the possible effects that may arise according to future trends, and to make plans to be prepared for these developments.

Keywords: Sustainable Tourism Development, Local People, Bolu.

Received: 26.01.2023

Accepted: 14.03.2023

Suggested Citation:

Ödemiş, M. (2023). Investigation of Bolu's Sustainable Tourism Development According to the Attitudes of Local People, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(3): 319-340.

GİRİŞ

Dünyada turizmin ve turizm dışındaki faktörlerin neden olduğu sosyal, toplumsal, ekonomik ve çevresel sorunlar her geçen gün artmaktadır. Sürdürülebilir turizm, turizmden kaynaklanan sorunlara çözüm üretebilmeyi, turizmin neden olduğu zararları mümkün olduğunca azaltarak, hassas dengeleri bozmaksızın turizm faaliyetlerini sürdürmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilir turizmde her anlamda denge esastır. Bu nedenle turizmin sosyal, çevresel ve ekonomik katkıları ile zararları arasındaki hassas dengeyi korumak önemlidir. Ayrıca farklı sosyal tabakaların turizmden elde edilen faydadan adil bir pay alması da sürdürülebilir turizmin korunması gereken hassas dengeler ve amaçları arasında yer almaktadır.

Paydaşların turizm faaliyetlerinde söz sahibi olması ve etkin rol alması sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin başarısı için ön koşuldur. Yerel halk en önemli turizm paydaşlarından birisi olup, genellikle görüşleri ihmal edilen paydaşlar arasında yer almaktadır. Yerel halkın turizme aktif katılımı ve desteği, turizmle ilgili verilecek kararlarda söz sahibi olması, turizmden sosyal ve ekonomik anlamda etkin bir şekilde faydalanabilmesi için öncelikle turizmle ilgili farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılması önem arz etmektedir. En önemli paydaşlardan birisi olan yerel halkın turizm faaliyetlerinden tatminin düşük olması ve bu nedenle de desteğini azaltması, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine zarar veren faktörlerden birisidir. Bu nedenle yerel halkın görüşleri, sürdürülebilir turizm gelişiminin mevcut durumunun değerlendirilebilmesi ve turizmden beklentilerinin anlaşılabilmesi anlamında oldukça değerlidir. Ayrıca yerel halkın görüşleri, sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili kısa, orta ve uzun vadeli planlamalara kaynak oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Bu araştırmada da Bolu yerel halkının görüşlerine dayanılarak, sürdürülebilir turizm gelişim sürecinin değerlendirilmesi ve yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine ilişkin beklentilerinin ve tutumlarının ortaya konulması hedeflenmektedir. Ayrıca yerel halkın demografik özelliklerinin sürdürülebilir turizme bakış açısında farklılaşmaya neden olup olmadığı, bu araştırmanın temel çıkış noktasıdır. Yerel halkın demografik özelliklerine göre sürdürülebilir turizm yaklaşımını nasıl değerlendirdiklerinin, sürdürülebilir turizmle ilgili beklentilerinin, farkındalık ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi durumunda, farkındalık ve bilgi düzeyi düşük grupların bilinçlendirilmesine ve turizmden farklı beklentileri bulunan grupların tatminine dönük çalışmalar yapılması mümkün olabilir. Bu nedenle, bu araştırmada ortaya koyulacak sonuçların sektörün sürdürülebilir turizm kriterlerine göre gelişim göstermesine katkıda bulunması beklenmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Bolu yerel halkının Bolu'nun sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumlarının demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek ve gelir) göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesidir. Bolu özelinde, yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili bilgi düzeyinin, farkındalığının ve bakış açısının demografik özelliklerine göre sürdürülebilir turizm tutum ölçeği (SUS-TAS) ile incelendiği ilk çalışmalar arasında yer alması nedeniyle, bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu araştırmada; kavramsal çerçeve, ilgili araştırmalar, yöntem, bulgular ve sonuç, tartışma ve öneriler başlıklarına yer verilmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sürdürülebilir turizm; turizm faaliyetlerinin, sosyal ve çevresel kaynakların ve toplumsal yaşam alanının bütünleştiği ve turizm faaliyetlerinin toplumsal ekonomi, kaynaklar ve çevre ile en etkin şekilde koordine edilmeye çalışıldığı bir kalkınma modeli ve turizm sistemidir (Guo vd., 2019). Sürdürülebilir turizm, destinasyona ekonomik katkı sağlarken, turizmin geleceğini ilgilendiren kaynakları ve özellikle yerel halkın fiziksel çevresini ve sosyal dokusunu yok etmemeyi

amaçlayan bir turizm yaklaşımıdır (Swarbrooke, 1999: 13). Dolayısıyla sürdürülebilir turizm hem gelecekteki fırsatları koruyup geliştiren hem de mevcut turistlerin ve turizm destinasyonlarının ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan bir yaklaşım olarak görülebilir (Altınay ve Hussain, 2005). Sürdürülebilir turizm; çevresel açıdan sürdürülebilir, ekonomik açıdan uygulanabilir, etik ve sosyal açıdan ise eşitlikçi bir turizm sistemi oluşturmak üzere, turizmin toplum, çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır (Pan vd., 2018). Bu bağlamda sürdürülebilir turizm kavramının; çevresel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, kültürel sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirlik olmak üzere dört temel prensibe dayandığı söylenebilir (Najdeska ve Rakicevik, 2012; Streimikiene vd., 2021). Sürdürülebilir turizm yaklaşımının etkisiyle, turizmi geliştirme faaliyetleri içerisinde toplum ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri daha fazla olan kitlesel turizm anlayışının önemi giderek azalmaya başlamış olup, günümüzde artık kitle turizmi yerine özel ilgi turizmi ve alternatif turizm anlayışlarının odak noktasına yerleşmeye başladığı görülmektedir (Amerta vd., 2018). Sürdürülebilir turizm yaklaşımında, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve turizmin fiziksel ve sosyokültürel kapasiteyi dikkate alarak geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sürdürülebilir turizm gelişiminin başarısı için, yöre halkının turizme katılımının özendirilmesi ve yerel halk, turist ve turizm işletmeleri gibi paydaşların turizmden sağlanan faydalardan adil bir pay almasının sağlanmasının yanı sıra (Sharpley, 2010), sürdürülebilir turizm sürecine ilişkin sorumlulukların da paydaşlar arasında adil bir şekilde dağıtılması oldukça önemlidir (Høyer, 2000). Turizm gelişiminin sürdürülebilirliği açısından dikkate alınması gereken önemli konulardan birisi, destinasyonların taşıma kapasitesidir. Bir destinasyonun turizm faaliyetlerini tolere edebilme sınırının ne olduğu, cevap aranması gereken sorular arasındadır. Bu anlamda destinasyonların fiziksel, ekolojik, sosyal, psikolojik ve ekonomik taşıma kapasitesi boyutlarının dikkate alınması tavsiye edilmektedir (Liu, 2003).

Sürdürülebilir turizm, farklı özellikteki destinasyonların koşullarına göre uyarlanabilir bir paradigmadır. Ayrıca ekonomi, çevre, toplum, uluslararası turizm gibi konularla ilgilenmesi nedeniyle çok disiplinli ve kapsamlı bir kavramdır (Tosun, 2001). Sürdürülebilir turizmin her bölgenin özel koşullarına göre uyarlanması, soyut bir kavramdan somut ve uygulanabilir bir araca dönüşmesi, tanımlanabilir ve ölçülebilir parametrelere sahip olması oldukça önemlidir (Delgado ve Palomeque, 2014). Sürdürülebilir turizm gelişiminin başarılı olabilmesi için, tüm paydaşların sürece dahil edilmesinin yanı sıra (Byrd, 2007; Timur ve Getz, 2009; Jovicic, 2014), yerel halk ve turistler başta olmak üzere tüm paydaşların sürdürülebilir turizmle ilgili farkındalığının yüksek düzeyde ve bu sürece hazır ve istekli olmaları oldukça önemlidir (Miller vd., 2010). Söz konusu turizm paydaşlarının; yerel halk, turistler, operatörler (turizm işletmeleri) ve düzenleyiciler (yönetim stratejilerine katkıda bulunan devlet temsilcileri, meclis üyeleri, danışmanlar ve turizm kuruluşlarının üyeleri gibi) olmak üzere dört ana gruba ayrıldığı söylenebilir (Hardy ve Beeton, 2001). En önemli paydaşlardan birisi olan devletin, diğer paydaşların rollerini ve çıkarlarını eşgüdümleyebilmesi ve dengeleyebilmesi ve ayrıca doğru kalkınma stratejileri yoluyla kaynakları koruma becerisi göstermesi beklenmektedir. Ayrıca devlet sürdürülebilir turizm gelişiminde; yatırımcı, planlayıcı, düzenleyici, koordinatör gibi farklı rollere de bürünebilir (Farmaki vd., 2015). Turizmde sürdürülebilirliği sağlamak ve rekabetçi bir pozisyon elde edebilmek için tüm kaynaklar yerine, nadir bulunan ve benzersiz kaynaklara odaklanılarak bu kaynakların korunmasına ve tanıtılmasına önem verilmelidir. Doğal kaynaklar bir destinasyonun nadir ve benzersiz kaynakları arasında yer alır. Korunması ve tanıtılması gereken turizm arz kaynakları; genel olarak doğa, kültür ve tarihi eserlerden oluşan turistik çekicilikler, turistik altyapı ve üstyapı olanakları ve yerel halkın konukseverliği kapsamında yer alan fiziksel ve sosyal çevre olarak ifade edilebilir (Liu, 2003).

Choi ve Sirakaya (2005) destinasyonların sürdürülebilir turizm gelişimini değerlendirebilmek amacıyla, yerel halkın bakış açısına dayanan bir sürdürülebilir turizm gelişimi tutum ölçeği (SUS-TAS) geliştirmişlerdir. Bu ölçekte; çevresel sürdürülebilirlik, sosyal maliyetler, ekonomik faydalar, toplumun katılımı, uzun dönemli planlama, ziyaretçi memnuniyeti ve toplum merkezli ekonomi olmak üzere yedi boyut bulunmaktadır. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (2004) tarafından sürdürülebilir turizmin destinasyonlarda başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmek amacıyla belirlenen sürdürülebilir turizm göstergelerine temel oluşturan konular; yerel halkın memnuniyeti, turizmin toplum üzerindeki etkileri, turist memnuniyetinin sürdürülebilirliği, turizmin mevsimselliği, turizmin ekonomik yararları, enerji kaynaklarının yönetimi, su kaynaklarının varlığı ve bu kaynakların korunması, içme suyu kalitesi, atık su yönetimi, katı atık yönetimi, gelişim düzeyinin kontrolü ve kaynakların kullanım yoğunluğunun kontrolü olarak belirtilmektedir.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatür incelendiğinde, son yıllarda sürdürülebilir turizm kapsamında çok sayıda çalışmanın gerçekleştirildiği görülmektedir (Örneğin; Postma vd., 2017; Pan vd., 2018; He vd., 2018; Desbiolles, 2018; Kapera, 2018; Danacı ve Akkaya, 2018; Çınarlı ve Ay, 2018; Ruhanen vd., 2019; Guo vd., 2019; Hall, 2019; Sert, 2019; Güneş vd., 2019; Yüksek vd., 2019; Roxas vd., 2020; Rasoolimanesh vd., 2020; Pamukçu vd., 2020; Bayram ve Alkaya, 2020; Koçoğlu vd., 2020; Sharpley, 2020; Chang vd., 2020; Hysa vd., 2021; Çakır ve Demirci, 2021; Sheller, 2021; Grilli vd., 2021; Sîrb vd., 2022; Weaver vd., 2022; Achmad ve Yulianah, 2022; Bilgiçli ve Ertürk, 2022).

Bu çalışmaların bazılarının kapsam ve sonuçlarının tartışılması yararlı olacaktır. Buna göre; Kapera (2018) çalışmasında Polonya'daki yerel yönetimlerin sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili uyguladıkları programları ve bu programlarda yaşanan sorunları tespit ederek çözüm önerisi sunmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yerel yönetim yetkilileri sürdürülebilir turizm gelişiminde yerel halkın görüşlerine başvurulduğunu belirtse de katılımcıların önemli bir bölümü paydaşlar arasında bilgi ve deneyim paylaşımının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin ifadelerine göre, özellikle çevrenin korunmasına yönelik uygulamalarda paydaşlar arasında fikir ayrılıkları ve çatışmalar yaşanmaktadır. Araştırmanın sonuçları, paydaşlar arasında iş birliğinin kalitesi ne kadar artarsa, çatışmaların da o kadar azaldığını göstermektedir.

Sert (2019) çalışmasında Beypazarı'nda yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarını ve yerel halkın algılarının toplum katılımı ve desteği ile ilişkisini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre yerel halkın turizmin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik algılarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada yerel halkın toplum katılımına ilişkin algısının olumsuz iken, turizm gelişimine destek konusuna ilişkin algısının ise olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Hall (2019) çalışmasında turizmin yönetsel ekolojisi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini heterojen yapısalılık yaklaşımına göre incelenmiştir. Araştırmada, bilginin dolaşımının ve meşrulaşmasının ve ayrıca sürdürülebilir turizm eylemlerinin etkilerini anlayabilmek için bilginin ve yönetiminin daha derinlemesine değerlendirilmesi ve anlaşılması gerektiği belirlenmiştir. Kısacası araştırmanın sonuçlarına göre, insan ve çevre arasındaki ilişkiler üzerine daha derinlemesine bilgi edinmeye ve düşünmeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Grilli vd. (2020) çalışmalarında, küçük ada devletlerinin sürdürülebilir turizm yönetimi ve kıyı ekosistemi hizmetlerini inceleyerek sürdürülebilir kalkınma sürecine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. Araştırmada; potansiyel ziyaretçilerin ve yatırımcıların, hükümetlerin çevre

yanlısı tutumlarından etkilendikleri, dolayısıyla potansiyel turistlerin çevreye duyarlı bir turizm deneyimi beklentisi içerisinde oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmada, gelişmekte olan küçük ada ülkelerinin sosyal ve çevresel kaynakların yönetimine gereken önemi vermesi gerektiği belirtilmektedir.

Rasoolimanesh vd.'nin (2020) gerçekleştirdikleri çalışmada, sürdürülebilir turizm göstergelerinin geliştirilmesine bilimsel araştırmaların katkı düzeyleri; (a) sürdürülebilir turizm göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgisi, (b) yönetim, (c) ilgili paydaşlar, (d) öznel ve nesnel göstergeler arasındaki ayırım kriterlerine göre incelenmiştir. Araştırma, Scopus indeksli dergilerde yayımlanan 97 makale üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre, yapılan çalışmalarda sürdürülebilir turizm hedeflerine doğrudan ilgi gösterilmediği, konunun dolaylı olarak ele alındığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda, sürdürülebilir turizm göstergeleri arasında yer alan yönetim boyutunun ihmal edildiği belirtilmektedir. Ayrıca bu çalışmalarda bölge sakinlerinin en çok, turistlerin ise en az çalışılan grup olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmalarda nesnel kriterlere öznel kriterlerden daha fazla önem verildiği, sürdürülebilir turizm hedefleri açısından en çok Avrupa ülkelerinin incelendiği belirlenmiştir.

Sheller'in (2021) çalışmasında, Karayip'in küçük ada devletlerinde ve bağımsız olmayan bölgelerinde, Covid-19 pandemisi sonrası daha sürdürülebilir ekolojiler ve ekonomik yapılar oluşturma yollarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Sonuç olarak çalışmada, turizm faaliyetlerinin turistik destinasyonları bir tüketim aracına dönüştürmek yerine, destinasyonların sürdürülebilir ekoloji ve ekonomik kalkınma hedeflerini destekleyen önemli bir aktör olması gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, turizm faaliyetlerinin destinasyonların sürdürülebilir gelişimini engelleyen değil, destekleyen bir role sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu anlamda çalışmada, destinasyon sakinlerinin de turistlerin yararlandığı imkanlardan yararlanabilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Çakır ve Demirci'nin (2021) çalışmalarında, Kastamonu'nun İnebolu ilçesinin sürdürülebilir turizm kapsamında nasıl korunacağına ve işlevsel hale getirileceğine dair öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, İnebolu'nun alternatif turizm potansiyeli açısından zengin, ancak altyapı imkanlarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, İnebolu'nun somut kültürel mirasının özgün niteliklerinin korunarak günümüze kadar ulaştığı tespit edilmiştir. Etkin bir sürdürülebilir planlama anlayışı çerçevesinde ele alınması durumunda, İnebolu'da bulunan önemli bir turistik değere sahip olan sivil mimari yapının özgün niteliklerinin korunarak kullanılması sağlanabilir.

Bilgiçli ve Ertürk'ün (2022) çalışmalarında, Karasu'da sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizmin çevre üzerindeki etkileri eleştirel bir bakış açısıyla literatür incelemesine dayalı olarak incelenmiştir. Çalışmada, literatür incelemesine ek olarak ilgili kurum ya da kuruluşlarla mülakatlar da yapılmıştır. Çalışmada yapılan mülakatlar sonucunda, ekoturizmin yöre ekonomisine katkı sağlamadığı ve ekoturizmin yöre kaynakları üzerinde diğer turizm türleri gibi olumsuz etkilerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Sîrb vd. (2022) çalışmalarında, Romanya'nın Maramures ilinin korunan alanlarındaki turizm niteliklerine yönelik verileri ortaya koymayı, sentezlemeyi, işlemeyi ve yorumlamayı amaçlamışlardır. Çalışmada bu verilerin değerlendirilmesinin, turizmin önemli bir sürdürülebilir kalkınma aracı olması sebebiyle oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir. Sonuç olarak çalışmada, Maramures ilindeki korunan alanlarda belirlenen 25 bölgenin farklı turizm çeşitleri açısından zengin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada, korunan alanlardaki turistik cazibe merkezlerinin yetersiz ve uygun olmayan yöntemlerle tanıtılmakta olduğu ifade edilmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, bölgenin sahip olduğu turizm potansiyeli bölgeye özgü sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında bir çıkış noktası olabilir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yerel halkın sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile ilgili tutumları, demografik yapılarına göre farklılaşabilmektedir. Bu farklılaşmanın temel nedeni, farklı demografik yapıdaki bireylerin turizmden beklentilerinin ve sürdürülebilir turizmle ilgili farkındalık ve bilgi düzeylerinin farklılık gösterebilmesidir. Hangi gruplar arasında, hangi yönde farklılaşmanın olduğunun tespit edilmesiyle, yerel halkın demografik özelliklerine göre sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile ilgili beklentileri, farkındalıkları ve bilgi düzeyleri ortaya çıkarılabilir. Böylelikle ilgili kuruluşların, sürdürülebilir turizm gelişiminin planlanması sürecinde yararlanabileceği referans niteliğine sahip bilgi kaynakları elde edilebilir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Bolu yerel halkının Bolu'nun sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumlarının demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek ve gelir) göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesidir. Araştırmada yanıt aranan temel sorular ise şu şekilde ifade edilebilir:

1. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları, Bolu yerel halkının yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
2. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları, Bolu yerel halkının cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
3. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları, Bolu yerel halkının medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları, Bolu yerel halkının eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları Bolu yerel halkının mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları, Bolu yerel halkının gelirlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Bolu'da yaşayan yerel halktır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK'in) (2023) verilerine göre, 2022 yılında Bolu'nun toplam nüfusu 320.824'tür. Bolu yerel halkının tamamına ulaşılmasının güçlüğünden dolayı, evreni temsil gücü yüksek olan kişiler araştırmanın örnekleme dahil edilmiştir. Toplam 407 katılımcıdan veriler toplanmıştır. Analizler, eksik ya da hatalı anketler çıkarıldıktan sonra kalan 369 anket üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, örneklem seçiminde tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ural ve Kılıç'a (2005) göre bazı istatistiksel analizlerin gerçekleştirilebilmesi için her bir değişken grubuna ait örneklem sayısının asgari 30 olması gerekmektedir. Verilerin analizi ölçeğe ait boyutlar üzerinde gerçekleştirildiği için, Choi ve Sirakaya'nın (2005) geliştirdiği SUS-TAS ölçeğindeki her bir boyut değişken grubu olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda araştırmada; her bir değişken grubuna 369 adet örneklemin düşüyor olması nedeniyle, ilgili örneklem sayısının istatistiksel analizler için yeterli olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin veriler, anket ile toplanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde anketi cevaplayan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek,

gelir gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bu kapsamda, 18 yaşından küçük olan bireyler araştırmaya dahil edilmemiştir. Anketin ikinci bölümünde, Choi ve Sirakaya (2005) tarafından geliştirilen “sürdürülebilir turizm gelişimi tutum ölçeği” (SUS-TAS) kullanılmıştır. İngilizceden Türkçeye çevrilmesinden dolayı ölçek üzerinde küçük değişiklikler yapılmış olup, çok büyük değişikliklere gidilmemiştir. Ankette yer alan soruların cevap seçenekleri, beşli likert sistemine (1: kesinlikle katılmıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum) göre oluşturulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırmaya ilişkin veriler 12 Aralık 2022 tarihinde toplanmaya başlamış olup, veri toplama süreci 5 Ocak 2023 tarihinde tamamlanmıştır. Veri toplama sürecinde toplam 407 anket elde edilmiştir. Veriler, google formlar üzerinden hazırlanan online anketler ve yüz yüze gerçekleştirilen anketler yoluyla toplanmıştır. 38 adet anketin katılımcılar tarafından eksik ya da hatalı doldurulması nedeniyle, bu anketler analiz sürecine dahil edilmemiştir. Verilerin analizi, 369 anket üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri toplama sürecinde elde edilen veriler üzerinde öncelikle geçerlik, güvenilirlik ve normal dağılım analizleri yapılmıştır. İlk aşamada, ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Ardından ise, verilerin güvenilirliği ve normal dağılım sergileyip sergilemediği incelenmiştir. Verilerin güvenilirliği, ölçekte yer alan maddelerin Cronbach Alpha (α) katsayıları hesaplanarak test edilmiştir. Ölçeğe ait her bir boyutun normal dağılıma sahip olup olmadığı ise, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Geçerlik, güvenilirlik ve normal dağılım analizi sonuçlarının kabul edilebilir düzeyde olması nedeniyle, diğer analizlerin yapılması için uygun şartların oluştuğu görülmüştür. Demografik verilere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerin incelenmesinin ardından, araştırma sorularının değerlendirilmesi amacıyla bağımsız örneklem T-Testi ve ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi SPSS istatistik paket programında yapılmıştır. Ek olarak, SUS-TAS'ta bulunan 10'dan 17'ye kadar olan maddelerin ve 27. maddenin olumsuz yargıya sahip olması nedeniyle, tüm analizler bu maddelerin ters kodlanmalarının ardından gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Demografik Bulgular

Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek ve gelir demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler bu başlık altında açıklanmaktadır.

Tablo 1'de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmektedir. Demografik bulgular incelendiğinde, en çok katılım gösteren yaş grubunun 18-25 yaş arası (107 kişi), en az katılım gösteren yaş grubunun ise 65 yaş ve üzeri kişilerin (15 kişi) olduğu görülmektedir. En çok katılım gösteren grup erkekler (210 kişi) iken, kadın katılımcıların sayısı (159 kişi) da oldukça yüksektir. Bekâr (181 kişi) ve evli (188 kişi) katılımcı sayısı neredeyse birbirine yakındır. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; sırasıyla lise (169 kişi), lisans mezunu (75 kişi), ortaokul mezunu (58 kişi), ön lisans mezunu (33 kişi), lisansüstü eğitim mezunu (29 kişi) ve ilkökul mezunu (5 kişi) kişilerin ankete katılım gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında, en çok katılımı gösteren grup işçiler (93 kişi), en az

katılım gösteren grup ise işsizlerdir (9 kişi). Katılımcıların gelir durumları incelendiğinde, düşük gelir grubunda yer alan kişilerin ankete daha fazla katılım gösterdiği görülmektedir. Buna göre, en çok 5501-9000 TL arası gelir grubunda yer alan kişilerin (168 kişi) ankete katılım gösterdiği, bu katılımcı grubundan sonra ankete en çok katılım gösteren gelir grubunun 5500 TL ve altı gelir grubu (107 kişi) olduğu tespit edilmiştir. En az katılım gösterenler ise, 12501-16000 TL arası gelir grubunda yer alan kişilerdir (19 kişi).

Tablo 1. Demografik Bulgulara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Sorular	Cevap Seçenekleri	Frekans	(%)	
Yaş	18-25	107	29	
	26-34	87	23,6	
	35-44	83	22,5	
	45-54	60	16,3	
	55-64	17	4,6	
	65 yaş ve üzeri	15	4,1	
Cinsiyet	Kadın	159	43,1	
	Erkek	210	56,9	
Medeni Durum	Bekâr	181	49,51	
	Evli	188	50,9	
Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	5	1,4	
	Ortaokul Mezunu	58	15,7	
	Lise Mezunu	169	45,8	
	Ön Lisans Mezunu	33	8,9	
	Lisans Mezunu	75	20,3	
	Lisansüstü Eğitim Mezunu	29	7,9	
Meslek	Esnaf	36	9,8	
	Emekli	32	8,7	
	İşçi	93	25,2	
	Memur	38	10,3	
	İşsiz	9	2,4	
	Ev Hanımı	23	6,2	
	Öğrenci	57	15,4	
	Özel Sektör Çalışanı	55	14,9	
	Serbest Meslek	12	3,3	
	Diğer Meslekler	14	3,8	
	Gelir	5500 TL ve altı	107	29
		5501-9000 TL	168	45,5
9001-12500 TL		52	14,1	
12501-16000 TL		19	5,1	
16001 TL ve üzeri		23	6,2	
Toplam		369	100 (%)	

Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Bulguları

Araştırmada öncelikle sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin geçerliği ve güvenirliliği test edilmiştir. Ölçeğin geçerliği açıklayıcı faktör analiziyle, güvenirliliği ise açıklayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen boyutların ve ölçeğin tamamının Cronbach Alpha katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Son olarak, açıklayıcı faktör analizinde belirlenen boyutların normal dağılım sergileyip sergilemediği çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları hesaplanarak test edilmiştir.

Tablo 2. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İfadeler	Çevresel Sürdürülebilirlik	Sosyal Maliyetler	Ekonomik Faydalar	Toplumsal Katılım	Uzun Vadeli Planlama
2.Doğanın çeşitliliğine değer verilmesi ve bu çeşitliliğin korunması gereklidir.	0,807				
3.Turizmi geliştirme faaliyetleri içerisinde çevrenin korunmasına daha fazla önem verilmesi gerekir.	0,803				
5.Turizm, doğal ve kültürel çevreyle uyumlu bir biçimde geliştirilmelidir.	0,699				
6.Turizmi geliştirme faaliyetlerinde, vahşi ve doğal yaşam alanlarının korunmasına dikkat edilmelidir.	0,856				
7.Turizm gelişimi, turizmden çıkarı olan tüm taraflara çevre etiği bilincini kazandırmalıdır.	0,796				
8.Turizmin olumsuz etkilerini azaltmak için düzenleyici çevresel standartlar oluşturulmalıdır.	0,725				
9.Turizm, gelecek nesiller için çevrenin iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.	0,625				
10.Çevremdeki turistler yaşam kalitesi olumsuz etkilemektedir.		0,798			
11.Turizm nedeniyle yaşam kalitem bozuldu.		0,814			
12.Turizm faaliyetleri çoğu zaman sınırlarımın bozulmasına neden oluyor.		0,735			
14.Turizm, kentte aşırı bir kalabalığa sebep oluyor.		0,753			
15.Yerel turizm işletmelerinde, turistler nedeniyle kendimi rahat hissetmiyorum.		0,817			
16.Turizm son yıllarda Bolu'da aşırı bir büyüme kaydetmiştir.		0,556			
17.Turizm nedeniyle toplumsal ilişkilerin kalitesi bozuldu.		0,759			
18.Gelir sağlaması nedeniyle turizme olumlu bakıyorum.			0,808		
19.Turizmin ekonomiye katkısı fazladır.			0,824		
20.Turizm, yerel yönetimler için önemli bir vergi geliri kaynağıdır.			0,830		
21.Turizm ekonomik gelişimimiz için önemlidir.			0,850		
22.Turizm yerli ürünler için yeni pazarlar oluşturmayı sağlamaktadır.			0,784		
23.Turizm yerel ekonomiyi çeşitlendirir.			0,783		
24.Diğer endüstriler de turizmden fayda sağlar.			0,749		
25.Turizmle ilgili kararlar alınırken, kim olursa olsun, yaşadığımız çevredeki herkesin görüşüne başvurulmalıdır.				0,888	
26.Turizmden beklenen başarının sağlanabilmesi için toplumun her kesiminin kararlara katılımı şarttır.				0,879	
27.Turizme ilişkin verilen kararlarda herkesin görüşüne başvurulmasına gerek yoktur.				0,806	
29.Turizm sektörünün geleceğinin planlanması gerekir.					0,673
30.Turizm yönetiminde başarı sağlanabilmesi için etkin bir stratejik planlamanın yapılması gerektiğini düşünüyorum.					0,804
31.Turizm gelişimini planlarken uzun vadeli bir bakış açısına sahip olmak gerekir.					0,818
32.Turizm endüstrisi, gelecekteki ziyaretçilere kaliteli turizm deneyimleri yaşatmalıdır.					0,802
33.Turizm işletmeleri ziyaretçilerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamalıdır.					0,834
35.Turizm işletmeleri ziyaretçi memnuniyetini takip etmelidir.					0,771
38.Turizm endüstrisi, toplumun ekonomik anlamda iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.					0,712
KMO= 0,897; Bartlett Küresellik Testi Sonucu=8427,887; p=0,000					
Açıklanan Varyans (%)	14,837	14,361	15,538	7,611	16,437
Toplam Varyans (%)	68,784				
Güvenirlilik Değerleri (Cronbach's Alpha Katsayıları)					
Genel Güvenirlilik	Çevresel Sürdürülebilirlik	Sosyal Maliyetler	Ekonomik Faydalar	Toplumsal Katılım	Uzun Vadeli Planlama
0,888	0,896	0,888	0,933	0,845	0,922

Açıklayıcı faktör analizine ve ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmektedir. Açıklayıcı faktör analizinde, temel bileşenler analizi ve Varimax yöntemi kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, iki boyut altında toplanan binişik maddeler (dört, yirmi sekiz, otuz dört) (Büyüköztürk, 2015: 315) ve bir boyutun en az üç maddeye sahip olması koşulunu sağlamayan (MacCallum vd., 1999) iki maddeli boyutlar (on üç ve bir, otuz altı ve otuz yedi) ölçekten çıkarılmış, son aşamada Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO) sonucu 0,897; Bartlett Küresellik Testi sonucu 8427,887; anlamlılık değeri ise p=0,000 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, açıklayıcı faktör analizi sonuçlarının incelenmesinde bir sakınca olmadığını göstermektedir. Zira, Sharma (1996: 116) 0,80 üzeri KMO değerinin açıklayıcı faktör analizi için yeterli olduğunu belirtmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda beş boyut ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan boyutlar, Choi ve Sirakaya'nın (2005) ortaya koyduğu boyutlarla büyük oranda örtüşmektedir. İlk dört boyut Choi ve Sirakaya'nın (2005) ortaya koyduğu boyutlarla birebir aynı iken, onların belirlediği son üç boyuta ait maddelerin bu araştırmada tek boyut altında toplandığı ve beşinci

bir boyut olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İlk dört boyut orijinal isimleriyle isimlendirilmiş olup, bu çalışmada ortaya çıkan beşinci boyut “uzun vadeli planlama” olarak isimlendirilmiştir. Tablo 2’de her bir maddenin faktör yükleri ve faktörlerin isimleri verilmektedir. Maddelerin faktör yüklerinin kabul edilebilir değer olan 0,50’nin üzerinde olduğu (Hair vd., 2010) ortaya çıkmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen faktörlerin ve ölçeğin tamamının güvenilirliği incelendiğinde; çevresel sürdürülebilirlik boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,896; sosyal maliyetler boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,888; ekonomik faydalar boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,933; toplumsal katılım boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,845; uzun vadeli planlama boyutunun güvenilirlik katsayısı ise 0,922’dir. Ölçeğin genel güvenilirliği ise 0,888 olarak bulunmuştur. Kayış’a göre (2017) bu sonuçlar, genel itibarıyla anketin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan boyutların normal dağılım gösterip göstermediği incelendiğinde, boyutların çarpıklık ve basıklık katsayılarının -3 ile +3 değer aralığında yer aldığı görülmektedir. Eroğlu’na (2017) göre bu değerler, verilerin normal dağılım sergilediğini göstermektedir.

Tablo 3. Maddelere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

Boyutlar	İfadeler	Ort.	Std. Sapma	Boyut. Ort.
Çevresel Sürdürülebilirlik	2.Doğanın çeşitliliğine değer verilmesi ve bu çeşitliliğin korunması gereklidir.	4,7724	0,48588	4,7677
	3.Turizmi geliştirme faaliyetleri içerisinde çevrenin korunmasına daha fazla önem verilmesi gerekir.	4,7805	0,45211	
	5.Turizm, doğal ve kültürel çevreyle uyumlu bir biçimde geliştirilmelidir.	4,7236	0,50488	
	6.Turizmi geliştirme faaliyetlerinde, vahşi ve doğal yaşam alanlarının korunmasına dikkat edilmelidir.	4,8157	0,43448	
	7.Turizm gelişimi, turizmden çıkarılan tüm taraflara çevre etîği bilincini kazandırmalıdır.	4,7832	0,45041	
	8.Turizmin olumsuz etkilerini azaltmak için düzenleyici çevresel standartlar oluşturulmalıdır.	4,7669	0,51064	
	9.Turizm, gelecek nesiller için çevrenin iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.	4,7317	0,65200	
	10.Çevremdeki turistler yaşam kalitemi olumsuz etkilemektedir.	3,8401	1,16279	
	11.Turizm nedeniyle yaşam kalitem bozuldu.	4,0163	1,06819	
Sosyal Maliyetler (Bu boyuta ait maddelerin ort., ters kodlamaları yapıldıktan sonra hesaplanmıştır)	12.Turizm faaliyetleri çoğu zaman sınırların bozulmasına neden oluyor.	4,0569	1,06041	3,9593
	14.Turizm, kentte aşırı bir kalabalığa sebep oluyor.	3,5935	1,10462	
	15.Yerel turizm işletmelerinde, turistler nedeniyle kendimi rahat hissetmiyorum.	4,1924	1,07509	
	16.Turizm son yıllarda Bolu’da aşırı bir büyüme kaydetmiştir.	3,7832	1,08429	
	17.Turizm nedeniyle toplumsal ilişkilerin kalitesi bozuldu.	4,2331	1,01612	
	18.Gelir sağlama nedeniyle turizme olumlu bakıyorum.	4,1247	0,94447	
	19.Turizmin ekonomiye katkısı fazladır.	4,3388	0,81537	
Ekonomik Faydalar	20.Turizm, yerel yönetimler için önemli bir vergi geliri kaynağıdır.	4,2195	0,87106	4,2864
	21.Turizm ekonomik gelişimimiz için önemlidir.	4,3360	0,86340	
	22.Turizm yerli ürünler için yeni pazarlar oluşturmayı sağlamaktadır.	4,4038	0,79200	
	23.Turizm yerel ekonomiyi çeşitlendirir.	4,4444	0,75381	
	24.Diğer endüstriler de turizmden fayda sağlar.	4,1382	0,84691	
Toplumsal Katılım (27. Mad. ortalaması, ters kodlaması yapıldıktan sonra hesaplanmıştır)	25.Turizmle ilgili kararlar alınırken, kim olursa olsun, yaşadığımız çevredeki herkesin görüşüne başvurulmalıdır.	3,0108	1,22248	3,0569
	26.Turizmden beklenen başarının sağlanabilmesi için toplumun her kesiminin kararlara katılımı şarttır.	2,9837	1,21796	
	27.Turizme ilişkin verilen kararlarda herkesin görüşüne başvurulmasına gerek yoktur.	3,1762	1,29961	
Uzun Vadeli Planlama	29.Turizm sektörünün geleceğinin planlanması gerekir.	4,6640	0,61752	4,6697
	30.Turizm yönetiminde başarı sağlanabilmesi için etkin bir stratejik planlamanın yapılması gerektiğini düşünüyorum.	4,7046	0,59619	
	31.Turizm gelişimini planlarken uzun vadeli bir bakış açısına sahip olmak gerekir.	4,6640	0,61752	
	32.Turizm endüstrisi, gelecekteki ziyaretçilere kaliteli turizm deneyimleri yaşatmalıdır.	4,6721	0,57889	
	33.Turizm işletmeleri ziyaretçilerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamalıdır.	4,6450	0,60902	
	35.Turizm işletmeleri ziyaretçi memnuniyetini takip etmelidir.	4,6558	0,63265	
	38.Turizm endüstrisi, toplumun ekonomik anlamda iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.	4,6829	0,62966	

Tablo 3’te ölçek maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri verilmektedir. Maddelerin ortalamaları incelendiğinde; en yüksek ortalamaya sahip maddenin altıncı madde (4,8157), en düşük ortalamaya sahip maddenin ise, yirmi altıncı madde (2,9837) olduğu görülmektedir.

Ayrıca ortalaması en yüksek boyutun çevresel sürdürülebilirlik (4,7677), en düşük ortalamaya sahip boyutun ise toplumsal katılım (3,0569) olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan yirmi yedinci maddenin (1,29961) en yüksek standart sapma değerine sahipken, altıncı maddenin (0,43448) en düşük standart sapma değerine sahip olduğu belirlenmiştir. Sosyal maliyetler boyutunun tamamıyla olumsuz ifadelerden oluşması nedeniyle, boyutun maddelerinin ortalamaları ters kodlamaları yapıldıktan sonra hesaplanmıştır. Ortaya çıkan sonuca göre; sosyal maliyetler boyutunda yer alan maddelerin ortalamaları, katılımcıların turizmin sosyal maliyetinin olmadığına dair genel bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Ek olarak, toplumsal katılım boyutunda yer alan 27. maddenin olumsuz bir yargıya sahip olması nedeniyle, ters kodlaması yapıldıktan sonra ortalaması alınmıştır. Toplumsal katılım boyutunun ortalama bir değere (3,0569) sahip olması nedeniyle, katılımcıların bu boyutla ilgili düşüncelerinde genel itibarıyla kararsızlık yaşadıkları söylenebilir.

T-Testi ve ANOVA Testi Bulguları

Bu başlık altında, T-Testi ve ANOVA testi bulgularına yer verilmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm gelişim ölçeğine ilişkin boyutların katılımcıların cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı T-Testi analiziyle; yaşlarına, eğitim durumlarına, mesleklerine ve gelirlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ise ANOVA testi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

Tablo 4. Boyutların Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	t	Serbestlik derecesi (sd)	Anlamlılık (İki Yönlü)
Çevresel Sürdürülebilirlik	Kadın	159	4,7772	0,400	367	0,689
	Erkek	210	4,7605			
Sosyal Maliyetler	Kadın	159	3,8751	-1,685	367	0,093
	Erkek	210	4,0231			
Ekonomik Faydalar	Kadın	159	4,2543	-0,756	367	0,450
	Erkek	210	4,3109			
Toplumsal Katılım	Kadın	159	3,2243	2,589	367	0,010
	Erkek	210	2,9302			
Uzun Vadeli Planlama	Kadın	159	4,6065	-2,058	307,100	0,040
	Erkek	210	4,7177			

Tablo 4'te boyutların katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin T-Testi sonuçları verilmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre, toplumsal katılım [$t(367)=2,589$; $p<0,05$] ve uzun vadeli planlama [$t(307,100)=-2,058$, $p<0,05$] boyutları katılımcıların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Ortalamalar incelendiğinde; kadınların ($\bar{X}=3,2243$) toplumsal katılım boyutuna yönelik tutumları erkeklere ($\bar{X}=2,9302$) göre daha olumlu iken, erkeklerin ($\bar{X}=4,7177$) uzun vadeli planlama boyutuna yönelik tutumları kadınlara ($\bar{X}=4,6065$) göre daha olumludur. Bu bulgu, toplumsal katılım ve uzun vadeli planlama boyutları ile katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Hesaplanan η^2 (eta squared) etki büyüklüğü değerleri toplumsal katılım boyutu için 0,017; uzun vadeli planlama boyutu için ise 0,011'dir. Bu sonuçlara göre, toplumsal katılım ve uzun vadeli planlama boyutlarının yaklaşık %1'inin cinsiyete bağlı olduğu söylenebilir. Diğer yandan

çevresel sürdürülebilirlik, sosyal maliyetler ve ekonomik faydalar boyutlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Boyutların Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	t	Serbestlik derecesi (sd)	Anlamlılık (İki Yönlü)
Çevresel Sürdürülebilirlik	Bekâr	181	4,7680	0,012	367	0,991
	Evli	188	4,7675			
Sosyal Maliyetler	Bekâr	181	3,8264	-3,011	340,929	0,003
	Evli	188	4,0874			
Ekonomik Faydalar	Bekâr	181	4,3410	1,444	367	0,149
	Evli	188	4,2340			
Toplumsal Katılım	Bekâr	181	2,9300	-2,207	367	0,028
	Evli	188	3,1791			
Uzun Vadeli Planlama	Bekâr	181	4,6346	-1,316	367	0,189
	Evli	188	4,7036			

Tablo 5'te boyutların, katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin T-Testi sonuçları verilmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre, sosyal maliyetler [$t(340,929)=-3,011$, $p<0,05$] ve toplumsal katılım [$t(367)=-2,207$, $p<0,05$] boyutları katılımcıların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Grupların ortalamaları incelendiğinde; evli katılımcıların ($\bar{X}=4,0874$) turizmin sosyal maliyetlerinin olmadığına dair görüşlerinin bekâr katılımcılara ($\bar{X}=3,8264$) göre daha olumlu olduğu, aynı zamanda evli katılımcıların ($\bar{X}=3,1791$) toplumsal katılım boyutuna yönelik görüşlerinin de bekâr katılımcılara ($\bar{X}=2,9300$) göre daha olumlu olduğu ortaya çıktı. Bu bulgular, sosyal maliyetler ve toplumsal katılım boyutları ile katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Hesaplanan η^2 (eta squared) etki büyüklüğü değerleri sosyal maliyetler boyutu için 0,024; toplumsal katılım boyutu için ise 0,013'tür. Bu sonuçlara göre, sosyal maliyetler boyutunun yaklaşık %2'sinin, toplumsal katılım boyutunun yaklaşık %1'inin cinsiyete bağlı olduğu söylenebilir. Diğer yandan çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik faydalar ve uzun vadeli planlama boyutlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6'da ölçeğe ilişkin boyutların, katılımcıların yaşlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına dair ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların yaşlarına göre sosyal maliyetler [$F(5, 363)=9,385$, $p<0,05$] ve uzun vadeli planlama [$F(5, 363)=2,543$, $p<0,05$] boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sosyal maliyetler ve uzun vadeli planlama boyutlarının varyanslarının homojen dağılım göstermemesi nedeniyle, ortaya çıkan farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tamhane testi sonuçları incelenmiştir. Tamhane testi sonuçlarına göre, turizmin sosyal maliyetinin olmadığına dair 35-44 yaş arası ($\bar{X}=4,2926$) ve 45-54 yaş arası ($\bar{X}=4,2190$) katılımcıların görüşlerinin 18-25 yaş arası ($\bar{X}=3,5848$) katılımcılara göre daha olumlu olduğu belirlendi. Ayrıca 35-44 yaş arası ($\bar{X}=4,2926$) katılımcıların bakış açılarının ise 26-34 yaş arası ($\bar{X}=3,9458$) katılımcılara göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Öte yandan; Tamhane testi sonuçları incelendiğinde, uzun vadeli planlama boyutuna 26-34 yaş ($\bar{X}=3,9458$) aralığında yer alan katılımcıların bakış açılarının 18-25 yaş ($\bar{X}=3,5848$) aralığında yer alanlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak ANOVA testi sonuçlarına göre; çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik faydalar ve toplumsal katılım boyutlarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Boyutların Katılımcıların Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Boyutlar		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi (sd)	Karelerin Ortalaması	F	Anlamlılık
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arası	0,835	5	0,167	1,070	0,376
	Grup içi	56,642	363	0,156		
	Toplam	57,477	368			
Sosyal Maliyetler	Gruplar arası	29,569	5	5,914	9,385	0,000
	Grup içi	228,740	363	0,630		
	Toplam	258,309	368			
Ekonomik Faydalar	Gruplar arası	4,569	5	0,914	1,823	0,107
	Grup içi	181,920	363	0,501		
	Toplam	186,490	368			
Toplumsal Katılım	Gruplar arası	6,044	5	1,209	1,019	0,406
	Grup içi	430,650	363	1,186		
	Toplam	436,694	368			
Uzun Vadeli Planlama	Gruplar arası	3,171	5	0,634	2,543	0,028
	Grup içi	90,526	363	0,249		
	Toplam	93,697	368			

Tablo 7. Boyutların Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Boyutlar		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi (sd)	Karelerin Ortalaması	F	Anlamlılık
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arası	4,169	5	0,834	5,677	0,000
	Grup içi	53,309	363	0,147		
	Toplam	57,477	368			
Sosyal Maliyetler	Gruplar arası	4,290	5	0,858	1,226	0,296
	Grup içi	254,019	363	0,700		
	Toplam	258,309	368			
Ekonomik Faydalar	Gruplar arası	6,306	5	1,261	2,541	0,028
	Grup içi	180,184	363	0,496		
	Toplam	186,490	368			
Toplumsal Katılım	Gruplar arası	24,375	5	4,875	4,292	0,001
	Grup içi	412,319	363	1,136		
	Toplam	436,694	368			
Uzun Vadeli Planlama	Gruplar arası	0,899	5	0,180	0,703	0,621
	Grup içi	92,798	363	0,256		
	Toplam	93,697	368			

Tablo 7'de ölçeğe ilişkin boyutların, katılımcıların eğitim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına dair ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların eğitim durumlarına göre çevresel sürdürülebilirlik [(F=(5, 363)=5,677, p<0,05], ekonomik faydalar [(F=(5, 363)=2,541, p<0,05], toplumsal katılım [(F=(5, 363)=4,292, p<0,05] boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda varyansların homojen dağılım göstermemesi nedeniyle, ortaya çıkan farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tamhane testi sonuçları incelenmiştir. Tamhane

testi sonuçlarına göre, çevresel sürdürülebilirlik boyutuna ilkökul mezunu ($\bar{X}=4,9143$) katılımcıların bakış açılarının ortaokul mezunu ($\bar{X}=4,6626$), lise mezunu ($\bar{X}=4,6484$) ve ön lisans mezunu ($\bar{X}=4,5887$) katılımcılara göre daha olumlu olduğu belirlendi. Ekonomik faydalar ve toplumsal katılım boyutlarının varyanslarının normal dağılım sergilediği görüldü. Scheffe testine göre, ekonomik faydalar boyutunda farklı eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunamazken, toplumsal katılım boyutunda bulunmuştur. Scheffe testi sonuçlarına göre, toplumsal katılım boyutuna lise mezunu ($\bar{X}=3,2939$) katılımcıların bakış açılarının lisans mezunlarına ($\bar{X}=2,7333$) ve lisansüstü eğitim mezunlarına ($\bar{X}=2,5747$) göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Son olarak ANOVA testi sonuçlarına göre, sosyal maliyetler ve uzun vadeli planlama boyutlarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Boyutların Katılımcıların Mesleklerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Boyutlar		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi (sd)	Karelerin Ortalaması	F	Anlamlılık
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arası	2,375	9			
	Grup içi	55,102	359	0,264	1,720	0,083
	Toplam	57,477	368	0,153		
Sosyal Maliyetler	Gruplar arası	39,288	9			
	Grup içi	219,021	359	4,365	7,155	0,000
	Toplam	258,309	368	0,610		
Ekonomik Faydalar	Gruplar arası	14,992	9			
	Grup içi	171,497	359	1,666	3,487	0,000
	Toplam	186,490	368	0,478		
Toplumsal Katılım	Gruplar arası	42,333	9			
	Grup içi	384,361	359	4,704	4,282	0,000
	Toplam	436,694	368	1,098		
Uzun Vadeli Planlama	Gruplar arası	2,878	9			
	Grup içi	90,819	359	0,320	1,264	0,255
	Toplam	93,697	368	0,253		

Tablo 8’de ölçeğe ilişkin boyutların, katılımcıların mesleklerine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mesleklerine göre sosyal maliyetler [(F=(9, 359)=7,155, p<0,05], ekonomik faydalar [(F=(9, 359)=3,487, p<0,05] ve toplumsal katılım [(F=(9, 359)=4,282, p<0,05] boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sosyal maliyetler ve toplumsal katılım boyutlarının varyanslarının homojen dağılım göstermemesi nedeniyle, ortaya çıkan farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tamhane testi sonuçları incelenmiştir. Tamhane testi sonuçlarına göre; esnaf ($\bar{X}=4,1944$), emekli ($\bar{X}=4,0357$), işçi ($\bar{X}=4,1029$), memur ($\bar{X}=4,1654$), ev hanımı ($\bar{X}=4,1739$), özel sektör çalışanı ($\bar{X}=3,9636$) ve serbest meslek ($\bar{X}=4,5833$) kategorilerinde bulunanların turizmin sosyal maliyetinin bulunmadığına dair görüşlerinin öğrencilere ($\bar{X}=3,3208$) göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca serbest meslekle ($\bar{X}=4,5833$) uğraşanların turizmin sosyal maliyetinin olmadığına dair görüşleri işçilere ($\bar{X}=4,1029$), özel sektör çalışanlarına ($\bar{X}=3,9636$) ve işsizlere ($\bar{X}=3,2698$) göre daha olumludur. Diğer yandan, toplumsal katılım boyutuna ev hanımlarının ($\bar{X}=3,7101$) işçilere ($\bar{X}=2,8459$) göre, öğrencilerin ($\bar{X}=3,6433$) işçi ($\bar{X}=2,8459$), memur ($\bar{X}=2,8421$) ve özel sektör çalışanlarına ($\bar{X}=2,8667$) göre daha olumlu yaklaştığı belirlendi. Ekonomik faydalar boyutunda ise, varyanslar homojen dağılım göstermektedir. Bu nedenle Scheffe testi sonuçlarına bakılmıştır. Buna göre, ekonomik faydalar boyutuna memurların

(\bar{X} =4,5414) ve diğer çalışan (\bar{X} =4,6939) kategorisinde yer alan kişilerin bakış açılarının işsizlere (\bar{X} =3,4444) göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Son olarak ANOVA testi sonuçlarına göre, çevresel sürdürülebilirlik ve uzun vadeli planlama boyutlarının katılımcıların mesleklerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. Boyutların Katılımcıların Gelirlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Boyutlar		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi (sd)	Karelerin Ortalaması	F	Anlamlılık
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arası	0,631	4	0,158	1,010	0,402
	Grup içi	56,846	364	0,156		
	Toplam	57,477	368			
Sosyal Maliyetler	Gruplar arası	25,386	4	6,347	9,918	0,000
	Grup içi	232,922	364	0,640		
	Toplam	258,309	368			
Ekonomik Faydalar	Gruplar arası	5,574	4	1,394	2,804	0,026
	Grup içi	180,915	364	0,497		
	Toplam	186,490	368			
Toplumsal Katılım	Gruplar arası	33,929	4	8,482	7,666	0,000
	Grup içi	402,765	364	1,106		
	Toplam	436,694	368			
Uzun Vadeli Planlama	Gruplar arası	1,913	4	0,478	1,897	0,110
	Grup içi	91,784	364	0,252		
	Toplam	93,697	368			

Tablo 9’da ölçeğe ilişkin boyutların, katılımcıların gelirlerine göre farklılaşp farklılaşmadığına dair ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mesleklerine göre sosyal maliyetler [(F=(4, 364)=9,918, p<0,05], ekonomik faydalar [(F=(4, 364)=2,804, p<0,05] ve toplumsal katılım [(F=(4, 364)=7,666, p<0,05] boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sosyal maliyetler ve toplumsal katılım boyutlarının varyanslarının homojen dağılım göstermemesi nedeniyle, ortaya çıkan farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tamhane testi sonuçları incelenmiştir. Tamhane testi sonuçlarına göre, 5501-9000 TL (\bar{X} =4,0391), 9001-12500 TL (\bar{X} =4,2637), 12501-16000 TL (\bar{X} =4,2556) ve 16001 TL ve üzeri (\bar{X} =4,2422) gelir düzeyine sahip kişilerin turizmin sosyal maliyetinin olmadığına dair görüşlerinin 5500 TL ve altı (\bar{X} =3,5728) gelir düzeyine sahip kişilere göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca toplumsal katılım boyutuna 5500 TL ve altı (\bar{X} =3,4642) gelir düzeyine sahip kişilerin 5501-9000 TL (\bar{X} =3,0258), 9001-12500 TL (\bar{X} =2,6090) ve 16001 TL ve üzeri gelire (\bar{X} =2,6377) sahip kişilere göre daha olumlu yaklaştığı belirlendi. Ekonomik faydalar boyutunda varyanslar homojen dağılım gösterdiği için Scheffe testi sonuçları incelendi, ancak gruplar arasında anlamlı farklılık bulunamadı. Son olarak ANOVA testi sonuçlarına göre, çevresel sürdürülebilirlik ve uzun vadeli planlama boyutlarının katılımcıların gelirlerine göre farklılaşmadığı tespit edildi.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırmada, Bolu yerel halkının demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek ve gelir) göre sürdürülebilir turizm gelişimi tutum ölçeğinin (SUS-TAS’ın) boyutlarının farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, Choi ve Sirakaya’nın (2005) ortaya koyduğu yedi boyuttan farklı olarak beş boyut belirlenmiştir.

Bu araştırmada belirlenen boyutlar; çevresel sürdürülebilirlik, sosyal maliyetler, ekonomik faydalar, toplumsal katılım ve uzun vadeli planlama olarak isimlendirilmiştir. İlk dört boyut (çevresel sürdürülebilirlik, sosyal maliyetler, ekonomik faydalar, toplumsal katılım) Choi ve Sirakaya (2005) tarafından belirlenen boyutlarla aynı iken, beşinci boyut (uzun vadeli planlama) onların belirlediği ziyaretçi memnuniyeti, toplum merkezli ekonomi ve uzun vadeli planlama boyutlarının birleşimi durumundadır.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre, katılımcıların cinsiyetlerine göre sürdürülebilir turizm gelişimi değişkenine ait toplumsal katılım ve uzun vadeli planlama boyutlarına yaklaşımları farklılık göstermektedir. Ayrıca katılımcıların medeni durumlarına göre, sosyal maliyetler ve toplumsal katılım boyutlarına yaklaşımları da farklılığa sahiptir. Dikkat çekici sonuçlardan birisi, toplumsal katılım boyutuna kadın katılımcıların daha olumlu yaklaşmasıdır. Bu sonucun, kadınların sürdürülebilir turizm gelişimine desteğinin ve ekonomik hayata turizm aracılığıyla katılım sağlama arzusunun daha yüksek olduğunu gösterdiği söylenebilir. Erkek katılımcıların ise, kadınlara kıyasla turizmin uzun vadeli getirisine daha fazla odaklanarak, uzun vadeli planlama boyutuna daha olumlu yaklaştıkları görülmektedir.

Araştırmada, katılımcıların yaşlarına göre sosyal maliyetler ve uzun vadeli planlama boyutlarına ve eğitim durumlarına göre çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik faydalar ve toplumsal katılım boyutlarına karşı farklı yaklaşımlara sahip oldukları görülmüştür. Ortaya çıkan sonuçlara göre, orta yaş ve üstü katılımcıların, 18-25 yaş arası genç katılımcılardan farklı olarak, turizmin sosyal maliyetinin olmadığına ya da düşük düzeyde olduğuna ve turizme yönelik uzun vadeli planlamalar yapılması gerektiğine daha çok inandıkları görülmektedir. Bu sonuç, orta yaş ve üstü katılımcılar tarafından turizmin daha çok ekonomik yönüyle değerlendirilmesiyle açıklanabilir. Ayrıca, eğitim düzeyi düşük olan katılımcıların turizmin çevresel yönünü ve turizme toplumsal katılımı eğitim düzeyi yüksek gruplara göre daha fazla önemseydiği görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, eğitim düzeyi yüksek katılımcıların turizmi daha çok destinasyona sağladığı ekonomik faydayla değerlendiriyor olmasıdır. Eğitim düzeyi yüksek katılımcılar, toplumun her kesiminin turizme katılımına da daha az sıcak bakmaktadırlar. Bu sonuç, onların daha eğitimli kişilerin turizmin geleceği ile ilgili daha fazla söz sahibi olmaları gerektiğine inanıyor olmalarıyla açıklanabilir.

Katılımcıların mesleklerine ve gelirlerine göre de sosyal maliyetler, ekonomik faydalar ve toplumsal katılım boyutlarına bakış açıları farklılık göstermektedir. Dikkat çekici sonuçlardan birisi, öğrencilerin çevresel sürdürülebilirliğe, ev hanımlarının da turizmde toplumsal katılıma diğer meslek gruplarına göre daha fazla önem vermeleridir. Öğrencilerin turizmde çevresel sürdürülebilirliğe önem vermelerinde, eğitim kurumlarında çevresel sürdürülebilirlikle ilgili aldıkları eğitimin önemli bir rolü bulunmaktadır. Öğrencilerin eğitim kurumlarında aldıkları eğitim, turizmin çevreye etkisiyle ilgili önemli ölçüde bilinçlenmelerini sağlamaktadır. Ayrıca öğrenciler, genel olarak çalışma hayatına henüz tam olarak dahil olmadıkları için, turizmin ekonomik yönüyle çok fazla ilgilenmemektedirler. Ev hanımlarının turizmde toplumsal katılıma önem vermeleri, iş hayatında aktif rol almak istemeleriyle açıklanabilir. Nitekim kadın katılımcılar da benzer şekilde turizmde toplumsal katılımı erkeklere göre daha fazla desteklemektedirler. Araştırmanın önemli sonuçlarından bir diğeri ise, gelir düzeyi yüksek katılımcıların turizmin sosyal maliyetinin olmadığına inanırken, toplumsal katılıma daha az önem vermeleridir. Bu sonuçların, yüksek gelire sahip kesimin turizmin ekonomik katkısını daha öncelikli olarak görmesi ve turizmle ilgili alınacak kararlarda daha fazla söz sahibi olmak istemesi nedeniyle ortaya çıktığı söylenebilir.

İlgili araştırmalarda, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer sonuçların yanı sıra, farklı sonuçların da elde edildiği görülmektedir (Scaccia ve Urioste-Stone, 2016; Dağlı, 2018; Güneş, 2020; Rathnayake ve Darshi, 2020; Obradović ve Stojanović, 2021). Örneğin Dağlı'nın (2018)

çalışmasında halkın turizme katılımı, ekonomik fayda ve sosyal maliyetler boyutlarının katılımcıların gelirlerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, sürdürülebilir turizm gelişimi değişkeninin boyutları katılımcıların yaşlarına göre farklılaşmaktadır. Güneş vd.'nin (2020) çalışmalarında sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinde yer alan ziyaretçi memnuniyeti boyutunun katılımcıların gelirlerine ve turizm sektöründeki deneyimlerine göre farklılaştığı görülürken, bu araştırmanın sonucundan farklı olarak, ilgili ölçeğe ait diğer boyutların hiçbirinin yerel halkın cinsiyetlerine, medeni durumlarına, turizm sektöründeki deneyimlerine, eğitim düzeylerine ve gelir düzeylerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, bu araştırmanın sonuçlarıyla paralel olarak, Rathnayake ve Darshi (2020) çalışmalarında yerel halkın yaşlarına göre sosyal maliyet boyutuna bakış açılarının farklılaştığı, bu araştırmanın sonuçlarından farklı olarak ise uzun vadeli planlama boyutuna bakış açılarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer olarak, yerel halkın gelirlerine göre sosyal maliyet ve ekonomik faydalar boyutlarına bakış açıları arasında farklılık bulunurken, toplumsal katılım boyutuna bakış açıları arasında farklılık bulunamamıştır. Öte yandan Scaccia ve Urioste-Stone (2016) ve Obradović ve Stojanović (2021) sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik yerel halkın genel tutumlarını ölçtükleri çalışmalarda, yerel halkın yaşlarına göre sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumlarının farklılaştığını tespit etmiş olup, bu araştırmaların sonuçları da kısmen araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ayrıca araştırmamızla dolaylı olarak ilişkili olan Scaccia ve Urioste-Stone'nun (2016) çalışmalarında, yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik genel tutumlarının eğitim durumlarına göre farklılaştığına dair benzer bir sonuca ulaşılrken, cinsiyet ve yıllık gelir durumlarına göre farklılaşmadığına dair farklı bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlar çerçevesinde, turizmde toplumsal katılım konusunda daha istekli olan kadınların maddi ve manevi olarak desteklenmeleri, turizmin özellikle gelişmekte olan turistik destinasyonlarda ticari bir meta olarak algılanmasının önüne geçilmesi ve sosyal maliyetleri ile ilgili hazırlıklı davranılması anlamında toplumun her kesiminin özellikle eğitim kurumları tarafından bilinçlendirilmesi önerilebilir. Turizmin yalnızca ekonomik yönüyle değerlendirilmesi, turizmde plansız bir büyümeye yol açarak turizm uygulamalarının sürdürülebilir turizm ilkelerinden uzaklaşmasına ve turistik destinasyonlarda telafisi zor sosyal ve çevresel tahribatların oluşmasına neden olacaktır. Ayrıca bu durum, turizmin uzun vadedeki ekonomik katkısını da ortadan kaldıran bir etken durumundadır. Bu nedenle; devlet, özel sektör ve diğer paydaşların iş birliği ile, turistik destinasyonlarda çevresel ve yönetsel planlamaya ek olarak toplumun bilinçlendirilmesine yönelik planlamaların yapılması, hayata geçirilmesi ve periyodik kontrolünün sağlanması önem arz etmektedir. Turizmin mevcut etkileri ve gelecekteki eğilimlere göre ortaya çıkabilecek olası etkileri ile ilgili turizm paydaşlarının bilinçlendirilmesi ve bu gelişmelere hazırlıklı olmayı sağlayacak planlamaların yapılması; turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği açısından hayati öneme sahiptir. Sürdürülebilir turizm gelişimi sürecinin etkin bir şekilde yönetilebilmesi ve bu süreçte başarı sağlanabilmesi için, Bolu'da ya da diğer destinasyonlarda tüm paydaşların, özellikle yerel halkın verilecek kararlarda söz hakkına sahip olduğu ve paydaşların ortak çıkarlarının gözetildiği bir destinasyon yönetim örgütünün varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı paydaş gruplarının çıkarlarının ikinci plana itildiği ya da göz ardı edildiği destinasyonlarda, sürdürülebilir turizm gelişiminin başarı şansının düşük olduğu unutulmamalıdır.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda, araştırmacılar tarafından SUS-TAS ölçeğinden ya da diğer ölçeklerden yararlanılarak önceden sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili yerel halkın algılarının belirlendiği ya da bu kapsamda hiç araştırmanın yapılmadığı destinasyonlarda periyodik olarak yerel halkın algılarının incelenmesi önerilebilir. Ayrıca turistler, işletmeler, kamu kurumları, sivil

toplum kuruluşları ve turist rehberleri gibi farklı paydaş gruplarının da görüşleri alınarak destinasyonların sürdürülebilir turizm gelişim düzeyi ortaya konulmalıdır. Böylelikle farklı sosyal tabakalara göre toplumun sürdürülebilir turizm gelişimine hazırlık düzeyi, uygulamalarla ilgili mevcut eksiklikler ve bu çerçevede gerçekleştirilecek uygulamalar, paydaşların turizme aktif katılım ve bilinç düzeyi ve turizmin sürdürülebilir turizm kriterlerine göre gelişim gösterip göstermediği sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Achmad, W. and Yulianah, Y. (2022). Corporate Social Responsibility of the Hospitality Industry in Realizing Sustainable Tourism Development. *Enrichment, Journal of Management*, 12(2): 1610-1616.
- Altınay, M. and Hussain, K. (2005). Sustainable Tourism Development: A Case Study of North Cyprus. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17(3): 272-280.
- Amerta, I. M. S., Sara, I. M. and Bagiada, K. (2018). Sustainable Tourism Development. *International Research Journal of Management, IT & Social Sciences*, 5(2): 248-254.
- Bayram, Ü. ve Alkaya, S. (2020). Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Değerlendirilmesi: Buldan Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 1028-1043.
- Bilgiçli, İ. ve Ertürk, S. (2022). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Karasu’da Ekoturizmin Çevre Etkilerinin İncelenmesi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(8): 1110-1129.
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book*. Madrid, Spain.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal Bilimler için Veri Analiz Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Byrd, E. T. (2007). Stakeholders in Sustainable Tourism Development and Their Roles: Applying Stakeholder Theory to Sustainable Tourism Development. *Tourism Review*, 62(2): 6-13.
- Chang, C. L., McAleer, M. and Ramos, V. (2020). A Charter for Sustainable Tourism After COVID-19. *Sustainability*, 12: 3671.
- Choi, H. S. C. and Sirakaya, E. (2005). Measuring Residents’ Attitude Toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale. *Journal of Travel Research*, 43(2005): 380-394.
- Çakırcı, S. ve Demirci, Ö. S. (2021). Sürdürülebilir Turizm Planlaması Yoluyla İnebolu Kültürel Mirasının Korunmasına Yönelik Bir Araştırma. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 6(2): 586-606.
- Çınarlı, E. ve Ay, H. M. (2018). Sürdürülebilir Turizm Konusunda Yerel Halkın Görüşlerinin Belirlenmesi: Sille Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21(2): 239-250.
- Dağlı, Z. (2018). Sürdürülebilir Turizmin Gelişimine Yönelik Yerel Halkın Tutumlarını İncelemeye İlişkin Bir Araştırma: Akçakoca Destinasyonu. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(3): 603-619.

- Danacı, M. C. ve Akkaya, F. A. (2018). Kemaliye (Eğir)’de Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Ekseninde Gelecek Projeksiyonu, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1): 233-250.
- Delgado, A. T. and Palomeque, F. L. (2014). Measuring Sustainable Tourism at the Municipal Level, *Annals of Tourism Research*, 49(2014): 122-137.
- Desbiolles, F. H. (2018). Sustainable Tourism: Sustaining Tourism or Something More?, *Tourism Management Perspectives*, 25(2018): 157-160.
- Eroğlu, A. (2017). Çok Değişkenli İstatistik Tekniklerin Varsayımları. Ş. Kalaycı (Ed.). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (ss. 207-233), Ankara, Dinamik Akademi.
- Farmaki, A., Altınay, L., Botterill, D. and Hilke, S. (2015). Politics and Sustainable Tourism: The Case of Cyprus, *Tourism Management*, 47(2015): 178-190.
- Grilli, G., Tyllianakis, E., Luisetti, T. and Ferrini, S. (2021). Prospective Tourist Preferences for Sustainable Tourism Development in Small Island Developing States, *Tourism Management*, 82(2021): 104178.
- Guo, Y., Jiang, J. and Li, S. (2019). A Sustainable Tourism Policy Research Review, *Sustainability*, 11(11): 3187.
- Güneş, E., Alagöz, G. ve Uslu, A. (2020). Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizme Yönelik Tutumu: Fethiye Örneği, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 201-215.
- Güneş, E., Pekerşen, Y., Nizamlıoğlu, H. F. ve Ünüvar, R. T. (2019). Konya İlinde Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel Mirasın Korunması ve Kullanımına Yönelik Yerel Halkın Görüşleri, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı): 1-14.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Hall, C. M. (2019). Constructing Sustainable Tourism Development: The 2030 Agenda and the Managerial Ecology of Sustainable Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7): 1044-1060.
- Hardy, A. L. and Beeton, R. J. S. (2001). Sustainable Tourism or Maintainable Tourism: Managing Resources for More than Average Outcomes, *Journal of Sustainable Tourism*, 9(3): 168-192.
- He, P., He, Y. and Xu, F. (2018). Evolutionary Analysis of Sustainable Tourism, *Annals of Tourism Research*, 69(2018): 76-89.
- Høyer, K. G. (2000). Sustainable Tourism or Sustainable Mobility? The Norwegian Case, *Journal of Sustainable Tourism*, 8(2): 147-160.
- Hysa, B., Karasek, A. and Zdonek, I. (2021). Social Media Usage by Different Generations as a Tool for Sustainable Tourism Marketing in Society 5.0 Idea, *Sustainability*, 13(3): 1018.
- Jovicic, D. Z. (2014). Key Issues in the Implementation of Sustainable Tourism, *Current Issues in Tourism*, 17(4): 297-302.
- Kapera, I. (2018). Sustainable Tourism Development Efforts by Local Governments in Poland, *Sustainable Cities and Society*, 40(2018): 581-588.
- Kayış, A. (2017). Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis). Ş. Kalaycı (Ed.). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (ss. 403-419). Ankara: Dinamik Akademi.
- Koçoğlu, C. M., Saraç, Ö. ve Batman, O. (2020). Safranbolu’da Sürdürülebilir Turizm Gelişmesine Yönelik Yerel Halkın Tutumları, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 202-219.

- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique, *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6): 459-475.
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zhang, S. and Hong, S. (1999). Sample Size in Factor Analysis. *Psychological Methods*, 4(1): 84-99.
- Miller, G., Rathouse, K., Scarles, C., Holmes, K. and Tribe, J. (2010). Public Understanding of Sustainable Tourism, *Annals of Tourism Research*, 37(3): 627-645.
- Najdeska, K. A. and Rakicevik, G. (2012). Planning of Sustainable Tourism Development, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44(2012): 210-220.
- Obradović, S. and Stojanović, V. (2021). Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism Development: A Case Study of the Gradac River Gorge, Valjevo (Serbia). *Tourism Recreation Research*, 47(5-6): 499-511.
- Pamukçu, H., Saraç, Ö. ve Batman, O. (2020). Helale Duyarlı Turistlerde Sürdürülebilir Turizm Gelişmesine Yönelik Algı Araştırması, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4): 2600-2610.
- Pan, S. Y., Gao, M., Kim, H., Shah, K. J., Pei, S. L. and Chiang, P. C. (2018). Advances and Challenges in Sustainable Tourism Towards a Green Economy, *Science of the Total Environment*, 635(2018): 452-469.
- Postma, A., Cavagnaro, E. and Spruyt, E. (2017). Sustainable Tourism 2040, *Journal of Tourism Futures*, 3(1): 13-22.
- Rasoolimanesh, S. M., Rmakrishna, S., Hall, C. M. Esfandiar, K. and Seyfi, S. (2020). A Systematic Scoping Review of Sustainable Tourism Indicators in Relation to the Sustainable Development Goals, *Journal of Sustainable Tourism*, 1-21.
- Rathnayake, C. V. and Darshi, G. A. N. (2020). *An Application of Sustainable Tourism Attitude Scale (Sus-Tas) in Three Coastal Tourist Destinations in the Southern Province of Sri Lanka*. Proceedings of the Sixth International Conference on Business Management. Sri Jatewardenepura.
- Roxas, F. M. Y., Rivera, J. P. and Gutierrez, E. L. M. (2020). Mapping Stakeholders' Roles in Governing Sustainable Tourism Destinations, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45(2020): 387-398.
- Ruhanen, L., Moyle, C. L. and Moyle B. (2019). New Directions in Sustainable Tourism Research, *Tourism Review*, 74(2): 138-149.
- Scaccia, M. and Urioste-Stone, S. D. (2016). Resident Perceptions of Sustainable Tourism in Maine. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 11(3): 375-384.
- Sert, A. N. (2019). Sürdürülebilir Turizm Gelişiminde Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanan Etkilerinin, Toplum Katılımının ve Turizm Gelişimine Desteğin Rolü: Beypazarı Örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(42): 407-428.
- Sharma, S. (1996). *Applied Multivariate Techniques*. New York: John Wiley & Sons. Inc
- Sharpley, R. (2010). The Myth of Sustainable Tourism, *CSD Center for Sustainable Development*, 4: 1-14.
- Sharpley, R. (2020). Tourism, Sustainable Development and the Theoretical Divide: 20 Years on, *Journal of Sustainable Tourism*, 28(11): 1932-1946.
- Sheller, M. (2021). Reconstructing Tourism in the Caribbean: Connecting Pandemic Recovery, Climate Resilience and Sustainable Tourism Through Mobility Justice, *Journal of Sustainable Tourism*, 29(9): 1436-1449.

Sîrb, N. M., Albu, S., Rujescu, C., Ciolac, R., Tigan, E., Brînzan, O., Mănescu, C., Mateoc, T. and Milin, I. A. (2022). Sustainable Tourism Development in the Protected Areas of Maramures, Romania: Destinations with High Authenticity, *Sustainability*, 14: 1763.

Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E. and Simanavicius, A. (2021). Sustainable Tourism Development and Competitiveness: The Systematic Literature Review, *Sustainable Development*, 29(1): 259-271.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, Wallingford: CABI Publishing.

Timur, S. and Getz, D. (2009). Sustainable Tourism Development: How Do Destination Stakeholders Perceive Sustainable Urban Tourism?, *Sustainable Development*, 17(4): 220-232.

Tosun, C. (2001). Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case of Turkey, *Tourism Management*, 22(3): 289-303.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023). *İllere Göre İl/İlçe Merkezi Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı* [Online] <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2022-49685> [Erişim Tarihi: 20.02.2023].

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi: SPSS 12.0 for Windows*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Weaver, D. B. (2022). The Citizen Within: Positioning Local Residents for Sustainable Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 30(4): 897-914.

Yüksek, G., Dinçer, F. İ. ve Dinçer, M. Z. (2019). Seyitgazi İlçesi Paydaşlarının Sürdürülebilir Turizm Farkındalıkları, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 107-121.